

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTON TASHQI IQTISODIY ALOQALARNING YO'LGA QO'YILISHI (SURXON VOHASI MISOLIDA)

Pardaxol Normamatova Ochildiyevna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi (Denov O'zbekiston)

e-mail: pardaxoln@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada, O'zbekistonning janubiy viloyati Surxondaryo misolida tashqi aloqalarning iqtisodiy masalalari va Yangi O'zbekistonning Surxon vohasiga ta'siri bilan birga taraqqiyot yo'lidagi aloqalarini kengaytirish masalalari ko'rib chiqiladi. Mustaqillik yillarida Surxondaryo mamalakat iqtisodiy aloqalarida o'ziga xos o'ringa ega bo'lgan. Viloyatda xom ashyo manbaalarining mo'l-ko'lligi, Afg'oniston bilan chegaradoshligi kabi muhim omillarni qayd etish mumkin.

Kalit so'zlar: *Darband temir yo'li, Sharg'un ko'mir koni, ichki bozor, tashqi bozor, Boysun ko'mir sanoat resurs bazasi, ijtimoiy-iqtisodiy, savdo, sanoat va madaniy jarayon.*

ABSTRACT

This article discusses the economic issues of foreign relations on the example of Surkhandarya, the southern region of Uzbekistan, and the expansion of development ties with the impact of New Uzbekistan on the Surkhandarya oasis. During the years of independence, Surkhandarya has a special place in the economic relations of the country. The region has an abundance of raw materials and borders with Afghanistan.

Keywords: *Darband Railway, Shargun Coal Mine, Domestic Market, Foreign Market, Boysun Coal Industrial Resource Base, Socio-Economic, Trade, Industrial and Cultural Process.*

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются экономические вопросы международных отношений на примере Сурхандарьи, южного региона Узбекистана, и расширение связей развития с влиянием Нового Узбекистана на Сурхандарьинский оазис. В годы независимости Сурхандарья занимает особое место в экономических отношениях страны, имеет богатую сырьевую базу и граничит с Афганистаном.

Ключевые слова: *Дарбандская железная дорога, Шаргунский угольный разрез, внутренний рынок, внешний рынок, промышленная ресурсная база*

Байсунского угля, социально-экономические, торговые, промышленные и культурные процессы.

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, korxonalar va real iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror va uzluksiz ishlashini ta'minlash uchun zarur resurs bazasi yaratildi. Import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni ko'paytirish va sanoat ishlab chiqarishini diversifikatsiya qilish natijasida eksport tarkibida sezilarli o'zgarishlarga erishildi. Shuningdek, qo'shni davlatlar bilan aloqalarni mustahkamlash, Surxon vohasining mustaqillik yillarida ko'plab tashqi aloqalari sanoat va madaniyat sohalari, Xususan, keyingi yillarda Qozog'iston va Qirg'iziston kabi qo'shni davlatlar bilan JSTda sezilarli o'zgarishlar ro'y berdi. Afg'oniston, Qirg'iziston, Tojikiston va Eron bilan faol tashqi savdo balansining mavjudligini mamlakat tashqi savdosidagi ijobiy natija sifatida baholash mumkin. Tashqi iqtisodiy faoliyat bo'yicha 20 ta yirik hamkorlar orasida to'rtta davlat, jumladan, Afg'oniston (772,3 million dollar), Qirg'iziston (610,1 million dollar), Tojikiston (307,2 million dollar) bilan savdo balansi mavjud, Eron (33,2 million dollar). Qolgan 16 ta davlatda tashqi savdo aylanmasining passivbalansi saqlanib qolgan. Bugungi kunda O'zbekiston 170 ga yaqin davlatlar bilan savdo aloqalarini o'rnatmoqda. Tashqi savdo aylanmasining eng katta hajmi XXR (17,7 foiz), Rossiya Federatsiyasi (15,5 foiz), Qozog'iston (8,3 foiz), Koreya Respublikasi (5,9 foiz), Turkiya (5,8 foiz), Qirg'iziston (2,5 foiz) bilan bo'lgan. Mamlakat tashqi savdo aylanmasida Toshkent shahri salmoqli ulushga ega bo'lib, bu 34,2 foiz yoki 12,42 milliard dollarni, eng kichik ulushi esa 1,2 foiz yoki 421,7 million dollarni tashkil etadi, bu Surxondaryodagidan yuqori. JST hajmining uchdan bir qismi MDHga to'g'ri keladi va so'nggi yillarda bu ko'rsatkich biroz o'zgargan. Bu mamlakatlar bilan savdo-sotiq, iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish bo'yicha ishlar olib borilmoqda.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

MDH davlatlari bilan hamkorlikni mustahkamlash va tashqi savdoni har tomonlama qo'llab-quvvatlash bo'yicha ko'rilayotgan chora-tadbirlarga qaramay, MDH davlatlarining tashqi savdo aylanmasidagi ulushi 2019 yilning shu davriga nisbatan 2,0 foizga kamaydi. 2018 yilning shu davrida 2020-yilning yanvar-dekabr oylarida 3,7 foizga pasayish qayd etildi va ularning tashqi savdo aylanmasidagi ulushi 32,6 foizni tashkil etdi. 2020-yilning yanvar-dekabr oylarida boshqa mamlakatlarning tashqi savdo aylanmasi 2018-2019-yillarning shu davriga nisbatan mos ravishda o'sib, umumiy tashqi savdo aylanmasining 67,4 foizini tashkil etdi.

O‘zbekiston Respublikasining MDH davlatlari bilan tashqi savdo aylanmasi 11,83 milliard dollarni tashkil etdi, shundan eksport 4,1 milliard dollar, import 7,73 milliard dollarni tashkil etdi. MDH davlatlari bilan tashqi savdo aylanmasining eng katta hajmi Rossiya Federatsiyasi (47,7 foiz), Qozog‘iston (25,5 foiz), Qirg‘iziston (7,6 foiz), Turkmaniston (4,5 foiz) va Tojikiston (4,2 foiz)dir. 2020-yil 11-dekabr kuni O‘zbekiston Respublikasi Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqida kuzatuvchi maqomini oldi. O‘zbekiston Respublikasining Yevropa Ittifoqi bilan tashqi savdo aylanmasi 9,83 milliard dollarni tashkil etdi, shundan eksport 3,17 milliard dollar, import 6,65 milliard dollarni tashkil etdi. Endi e‘tiborni Surxondaryo viloyatining tashqi savdo aylanmasiga qaratsak (2019 yil yanvar-aprel). 2019-yilning yanvar-aprel oylari yakunlari bo‘yicha viloyatda tashqi savdo aylanmasi 155053,1 ming AQSH dollarini tashkil etdi, bu o‘tgan yilning shu davriga nisbatan 75,4 foiz ni tashkil etdi. Shu jumladan eksport hajmi 64008,4 ming AQSh dollarini (o‘shish sur‘ati 42,0 foiz), import hajmi esa 91044,7 ming dollarni tashkil etdi. (o‘tgan yilning shu davriga nisbatan 43,3 foizga kamaydi) va tashqi savdo balansi minus 27036,3 ming AQSh dollarini tashkil etdi. Keyingi yillarda sanoat tuzilmasini diversifikatsiya qilish, eksportni qo‘llab-quvvatlash, import o‘rnini bosuvchi tovar va mahsulotlar ishlab chiqarishni yanada ko‘paytirish natijasida hukumat tomonidan eksport tarkibida sezilarli o‘zgarishlarga erishildi. Mintaqamizda qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida tashqi savdo va MDH davlatlari bilan hamkorlikni yanada mustahkamlash.MDH davlatlarining tashqi savdo aylanmasidagi ulushi 29,5 foizga (45 726,2 ming) oshdi. AQSH dollarini tashkil etdi va tashqi savdo aylanmasi o‘tgan yilning shu davriga nisbatan 75,4 foizni tashkil etdi. Tashqi savdo aylanmasida eng katta ulushga ega bo‘lgan MDH davlatlari Qozog‘iston, Rossiya, Tojikiston, Belarus, Turkmaniston va Ukrainadir. Viloyatimizda tashqi iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar, xorijiy davlatlar bilan mustahkam aloqalar o‘rnatilgani samarasida viloyatimiz eksport salohiyati yuksalmoqda. Shuningdek, hukumatimiz tomonidan qator soliq va bojxona imtiyozlari yaratilgani, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish milliy mahsulotlarimizning tashqi bozorlarda mustahkam o‘rin egallashiga zamin yaratmoqda. Shu munosabat bilan Afg‘oniston Islom Respublikasida tinchlik va davlatda barqarorlikni mustahkamlash O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi bu borada qat’iy pozitsiyaga ega, ya’ni Afg‘oniston Islom Respublikasining ichki ishlariga aralashmaslik, afg‘on xalqiga ichki muammolarini hal etish, mamlakatda tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash

imkonini yaratish. bu esa mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 13-noyabrdagi 911-sonli "O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Afg'oniston fuqarolarini o'qitish ta'lim markazi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarori asosida Surxondaryo viloyati O'quv markazi Termiz tumanida Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzurida Afg'oniston fuqarolarini o'qitish bo'yicha tashkil etilgan. Mazkur markazning tashkil etilishi O'zbekiston va Afg'oniston o'rtasida chinakam uzoq yillik do'stona munosabatlar o'rnatilganidan dalolat beradi. Bundan tashqari, Afg'onistondagi vaziyat O'zbekiston Respublikasi tomonidan ShHT doirasida eng yuqori darajaga ko'tarilgan, xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev 2020-yil 10-noyabr kuni ShHT sammitidagi nutqida bu jihat alohida qayt etildi. Davlatimiz rahbari o'z nutqida Afg'onistonda uzoq kutilgan tinchlikka erishish uchun tarixiy imkoniyatni qo'ldan boy bermaslik muhimligini ta'kidlab, bu mamlakatda xavfsizlik va tinchlikni ta'minlash masalasiga barqarorlik va iqtisodiy taraqqiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida qaralishi zarurligini ta'kidladi. ShHT mintaqasini rivojlantirish. , Afg'oniston xalqiga iqtisodiy yordam ko'rsatish bo'yicha ijobiy sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha sa'y-harakatlarni birlashtirish muhimligini ta'kidladi. Prezident 2021-yil aprel oyida Toshkentda bo'lib o'tgan "Markaziy va Janubiy Osiyo: mintaqaviy o'zaro bog'liqlik: tahdidlar va imkoniyatlar" mavzusidagi xalqaro konferensiyada Afg'oniston muammosiga doir boshqa masalalarga ham to'xtaldi. Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan qator farmonlari, amaliy dastur va topshiriqlari ijrosi doirasida mamlakatimizda eksport xizmatlari ko'rsatishning keng doirasi amalga oshirilmoqda. Yaqinda "O'zbekiston temir yo'llari" aksiyadorlik jamiyati tomonidan "Sharg'un ko'mir" va "Boysun ko'mir" MChJ korxonalarida qazib olingan 300 tonna ko'mirni Pokiston Respublikasiga "tajriba yo'li bilan" eksport qilish loyihasi amalga oshirildi. Birinchi partiya Darband temir yo'l vokzalidan (Surxondaryo viloyati) jo'natildi. Ta'kidlash joizki, 2018-yildan shu kungacha "Sharg'un ko'mir" aksiyadorlik jamiyati tomonidan keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Xususan, ko'mir qazib olish hajmi har yili o'sib bormoqda va er osti konlarini qazib olish jarayoni tezlashmoqda. Surxondaryo viloyatida ijtimoiy muhit yaxshilanib, "Sharg'un ko'mir" aksiyadorlik jamiyati mamlakatimiz ko'mir sanoati rivojiga munosib hissa qo'shmoqda. Hozirgi vaqtda korxonada yuqori kaloriyali SSKOM, SSSSHMO, SSSSH va TR ko'mirlari ishlab chiqarilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 10-oktabrdagi "Surxondaryo viloyati Sherobod tumanida sement zavodi qurish bo'yicha investitsiya

loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2628-son qaroriga muvofiq zavod qurilishining barcha ko'rsatkichlari bo'yicha belgilangan. Qarorga ko'ra, Turkiyaning "Dal Teknik Makina ve Tijarat Sanayi" kompaniyasi mutaxassislariga zavodning texnologik qismini qurish topshirildi. Mazkur loyiha Olmaliq kon-metallurgiya kombinati tomonidan muvaffaqiyatli amalga oshirilayotgan ikkinchi zavoddir. Dastlab Jizzax viloyatining Zafarobod tumanida barpo etilgan korxonada modernizatsiya qilinib, yiliga 350 ming tonna oq sement va 760 ming tonna portlandsement ishlab chiqarishni yo'lga qo'ydi. 'yil. Jizzax shahrida ishga tushirilgan mazkur zavod Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligida oqligi 85 birlikdan kam bo'lmagan va quvvati 500 kg/sm² bo'lgan yuqori sifatli sement ishlab chiqarish bo'yicha birinchi muvaffaqiyatli loyiha hisoblanadi. Sherobod tumanida ishga tushirilgan loyiha bo'yicha (212,8 mln dollar o'zlashtirilishi natijasida) 1 mln. 500 ming tonna yuqori sifatli portlandsement ishlab chiqarish yo'lga qo'yilib, 1200 ta yangi ish o'rni yaratiladi. Ushbu loyihaning eng katta yutuqlaridan biri 708 million tonna sement ishlab chiqarish bo'lib, bu mamlakatimizdagi eng yirik, jumladan, 530 million tonna sementdir. tonna ohaktosh va 178 mln. tonna tuproq (gil) Sherobod tumanida joylashgan. Shuningdek, Surxondaryo viloyatining geografik joylashuvi nafaqat mamlakatimizda, balki qo'shni mamlakatlarda ham amalga oshirilayotgan keng ko'lamlil qurilish ishlari uchun zarur bo'lgan sement mahsulotlariga nafaqat ichki bozorda, balki tashqi bozorda ham xaridor topish imkonini bermogda. Afg'oniston Respublikasi. Muxtasar aytganda, mazkur loyihaning ishga tushirilishi davlatimiz rahbari tomonidan sohada muvaffaqiyatli amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning ilk samaralaridandir.

XULOSA

O'tgan ikki yilda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida amalga oshirilgan samarali mexanizmlar va aniq chora-tadbirlar natijasida nafaqat Surxondaryo viloyatida, balki mamlakatimizning barcha hududlarida ham bunday zamonaviy loyihalar turkumiga guvoh bo'lmoqdamiz. Ushbu zamonaviy sanoat korxonasining qisqa muddatda foydalanishga topshirilishi natijasida mamlakatimizning 1200 nafar fuqarosi ish bilan ta'minlanadi, Surxondaryo viloyati Sherobod tumani, balki respublika byudjeti ham sezilarli darajada oshadi. Viloyatning eksport salohiyati kengayadi, bu esa sement mahsulotlari importini keskin kamaytirish imkonini beradi. Bu mamlakatda sement narxining arzonlashishi va barqarorlashishiga ham xizmat qiladi. Mazkur yangi korxonada ishlab chiqarilayotgan asosiy qurilish materiali hisoblangan sement mahsulotlari qisqa muddatda Surxondaryo viloyati Sherobod tumani va qo'shni hududlarda zamonaviy ijtimoiy soha ob'ektlari, noturar joylar

hamda aholi uchun shinam va qulay uy-joylar barpo etishda foydalaniladi. mamlakatlar. sifatli qurilishga xizmat qiladi. Surxondaryo viloyatida ijtimoiy muhit yaxshilanib, “Sharg‘unko‘mir” aksiyadorlik jamiyati mamlakatimiz ko‘mir sanoati rivojiga munosib hissa qo‘shmoqda. Komir sa‘noatining rivojlanishi ham mamlakatdagi bir qancha sohalarni rivojlanishiga xizmat qilishi bilan bir qatorda aholini ayrim qatlamlarini ish bilan ta‘minlanishiga xizmat qilmoqda. Bu ham o‘z navbatida ijtimoiy va iqtisodiy sohaning o‘shishiga xizmat qilmoqda desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. Ozod va obod, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, O‘zbekiston nashriyoti, 2016.
2. Mirziyoev Sh.M. Biz buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, O‘zbekiston nashriyoti, 2017.
3. Isayev, O. (2019). SURXON VOHASIDAGI MADANIY HAYOT: ARXIV MATERIALLARI ASOSIDA yutuq VA MUAMMOLARDAN AXBOROT BERISH Islom nuri, 2019(4)
4. Bakiev, Anvar va Zubayda Yuldasheva. «QADIMIY SARQNING BESHINCHI TAVSILOTI». Nazariy va amaliy fanlar 8 (2020): 39-45.
5. Bakiev, A., & Yuldasheva, Z. (2020). QADIMGI SARQNING BESHINCHI TAVSULOTI. Nazariy va amaliy fanlar, (8), 39-45.
6. Allamuratov Sh.A. Istoriya amudarinskogo sudostroeniya Byulleten nauki va praktiki. 2020. T. 6. №10. S. 422-429.
7. Allamuratov S.A. 19-ASR OXIRI-XX ASR BOSCHLARIDA AMUDARYO FOTOTINING BUXORO AMIRLIGI IQTISODIYOT HAYOTIDAGI O‘RNI //O‘tmishga nazar jurnali. – 2019. – T. 21. – №. 2
8. Tursunov N. N., Allamuratov Sh.A. Razvitie torgovyh otnosheniy i remesel v bekstvx Vostochnoy Buxary // Byulleten nauki i praktiki. 2021. T.7. №3. S. 348-353.
9. Allamuratov S.A.O‘rta Osiyo xalqlarining madaniy-diniy munosabatlarida Amudaryo suv yo‘lining o‘rni. O‘tmishga nazar jurnali. – 2019. – T. 24. – №. 2. 23-29-betlar
10. Tursunov N.N., Allamuratov Sh.A. Etnicheskaya istoriya gortsev yujnogo Uzbekistana // Bylleten nauki i praktiki. 2020. T. 6. №6. S. 312-317.
11. Buronov A. K. O‘zbekiston kasaba uyushmalari taraqqiyotining yangi davrida (2016-2020) //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – T. 3. – №. 01. – S. 294-297.